

Keuze van taalmateriaal voor anderstaligen

1 januari 1981

Auteur: Josée Coenen

Volume: 12

Nummer: 6

Pagina's: 9-16

Documenten

- [moer_jrg12_062.pdf](#)

josee coene n keuze van taalmateriaal anderstalige n voor a n derstaligen nog steeds is er weinig te koop op het gebied van taalmethode en materiaal voor het onderwijs aan anderstaligen dat zou geen probleem zijn als leerkrachten in hun oplei ding of door een goede bij en nascholing hadden geleerd hoe ze molukse surinaamse en antilliaanse kinderen kinderen van buitenlandse werknemers en andere anderstalige kin deren en volwassenen kunnen begeleiden maar niets is minder waar alhoewel methoden nooit zelf bedachte lessen die aansluiten bij ervaringen en niveau van de leerlingen kunnen vervangen bieden ze wel houvast voor de leerkracht die voor het eerst buitenlandse leerlingen in de klas heeft de bestaande methoden voor kleuter en basisonderwijs voldoen echter nauwelijks aan de eisen voor een goede begeleiding van de tweede taalverwerving die voor volwassenen hebben beter de recente inzichten ver werkt josee coenen doet verslag van een onderzoek i n l eid in g leerkracht over vaardigheden en kennis te be schikken waardoor het leren van het nederlands het onderwijzen van nederlands aan andersstalige ondersteund kan worden omdat een gerichte op leerlingen in het kleuter lager en voortgezet on leiding of nascholing hiervoor nagenoeg ont derwijs heeft de laatste tien jaar ondanks opge breekt vestigen veel leerkrachten hun hoop op dane ervaringen en voorstellen tot verandering een leergang of methode zo wordt een leergang nauwelijks enige verbetering ondergaan van de eerder de spil dan het beoogde hulpmiddel van de extra of taak leerkracht wordt verwacht dat hij lessen zij gedifferentieerd nederlandse les kan geven aan overzicht van en inzicht in specifiek taalmate heterogeen samengestelde groepjes leerlingen riaal lijkt dan ook een noodzakelijke maar niet leerlingen die verschillen in leeftijd in schooler voldoende voorwaarde voor een leerkracht die varing in kennis van het nederlands in taal en nederlandse les geeft aan anderstalige leerlingen cultuur achtergrond wie dat heeft voorkomt teleurstelling bij de leer om aan te sluiten bij het nederlands taalbeheer ling en bij zichzelf singsniveau van de anderstalige leerling dient de aan een weloverwogen keuze van een specifieke 9 taalmethode of taalma-teriaal gaat vooraf binnen de school plaatsvindt kwantitatief groter 1 het vast-

stellen van de specifieke taal behoefte is dan de gestuurde taalverwerving in de speciale les van de leerlingen aan wie men lesgeeft lessen 2 kennis van de criteria waaraan taalmateriaal de min of meer impliciete opvattingen die de dient te voldoen leerkracht heeft over t2 verwerving bepaalt voor 3 informatie over het te verkrijgen taalmateriaal een groot deel de leerinhoud en leerstoforde mede aan de hand van stukken uit taalmethodes ning van de lessen de soorten oefeningen de rol voor anderstaligen ta een beschrijving en be van grammatica correctie e d die opvattingen oordeling van specifieke taalmethodes voor an bepalen ook de eisen die je aan een leergang stelt derstaligen gemaakt door de werkgroep anders talige kinderen wak te amsterdam licht ik 2 c r i t e r i a v o o r l e s s e n i n e n m a t e r i a a l v o o r d e z e p u n t e n t o e n e d e r l a n d s a l s t w e e d e t a a l 1 t a a l b e h o e f t e s v a n a n d e r s t a l i g e l e e r l i n g e n h e t h i e r b o v e n o m s c h r e v e n s t a n d p u n t h e e f t d e v o l g e n d e c o n s e q u e n t i e s v o o r d e o n d e r w i j s p r a k g e e n e n k e l e a n d e r s t a l i g e l e e r l i n g a r r i v e e r t b l a n t i j k z o w e l v o o r d e l e e r k r a c h t a l s v o o r h e t t a a l c o o p s c h o o l h i j o f z i j h e e f t r e e d s e e n z e k e r e m a t e r i a a l k e n n i s v e r w o r v e n h e e f t e e n b e p a a l d e v a a r d i g h e i d a d e l e s s e n d i e n e n u i t t e g a a n v a n n a t u u r l i j k i n d e m o e d e r t a a l e n i n h e t n e d e r l a n d s e n h e e f t f u n c t i o n e e l t a a l g e b r u i k n e d e r l a n d s e k i n d e r e n w e l l i c h t s c h o o l e r v a r i n g o p g e d a a n l e r e n h e t n e d e r l a n d s v a n h u n o u d e r s o f v e r z o r d e l e e r k r a c h t d i e n t e n e r z i j d s r e k e n i n g t e h o u d e n g e r s d i e d e n a d r u k l e g g e n o p d e b e t e k e n i s e n m e t d e b e g i n s i t u a t i e v a n d e l e e r l i n g a n d e r z i j d s f u n c t i e v a n d e t a a l h i e r i n p a s t b i j v o o r b e e l d w e l h e e f t h i j z i j t e m a k e n m e t d e e i s e n d i e d e s c h o o l h e t b e n o e m e n v a n d i n g e n o f g e b e u r t e n i s s e n w a t s t e l t a a n n e d e r l a n d s e t a a l v a a r d i g h e i d v a n d e i s d i t d e b l o e s v a n m a m a m a a r n i e t h e t g e v e n l e e r l i n g z o a l s h e t b e g r i p p e n v a n i n s t r u c t i e t a a l v a n e e n v o l l e d i g a n t w o o r d d i t i s d e b l o e s v a n h e t k u n n e n l e z e n e n s c h r i j v e n h e t b e g r i p p e n v a n m a m a o o k n i e t h e t s t e l l e n v a n v r a g e n a l s b e n v a k t a a l h e t k u n n e n s t e l l e n h e t s a m e n w e r k e n e n j e z i e k n e e i k b e n n i e t z i e k t e r w i j l d e l e e r l i n g s p e l e n m e t a n d e r e l e e r l i n g e n w i l l e n d e t a a l l e s s e n b l a k e n d g e z o n d i s o f h e b j e e e n b e e n e n d a n e n i g e k a n s v a n s l a g e n h e b b e n d a n m o e t d e l e e r e e n a n t w o o r d e i s e n a l s n e e i k h e b t w e e b e n e n k r a c h t w e t e n h o e e e n t w e e d e t a a l t 2 w o r d t v e r e e n t a a l m e t h o d e d i e n t e v e n e e n s v a n f u n c t i o n e e l w o r v e n e n h o e h i j z i j m i d d e l s d e l e s s e n d i t p r o c e s t a a l g e b r u i k u i t t e g a a n d a t b e t e k e n t b i j v o o r b e e l d k a n o n d e r s t e u n e n z o n d e r o v e r i g e n s d e g e s t e l d e d i a l o g e n i n f o r m e l e e n i n f o r m e l e s i t u a t i e s m e t d o e l e n u i t h e t o o g t e v e r l i e z e n t e v e n s k u n n e n d e m e n s e n v a n g e l i j k e o f s t e r k v e r s c h i l l e n d e l e e f t j i d e i s e n w a a r a a n e e n l e e r g a n g o f m e t h o d e m o e t v o l d u s n i e t a l l e e n b e s c h r i j v e n d t a a l g e b r u i k z o a l s d o e n w o r d e n g e f o r m u l e e r d m u s t a f a g a a t n a a r d e b a k k e r h i j k o o p t e e n b r o o d m a a r o o k w a t j e z e g t a l s j e b r o o d m o e t t a a l v e r w e r v i n g k o p e n m a g i k e e n h e e l g e s n e d e n w i t z o n d e r h i e r u i t v o e r i g i n t e g a a n o p v e r s c h i l l e n d e b e l e s s e n d i e n e n z i c h i n e e r s t e i n s t a n t i e t e o p v a t t i n g e n o v e r h e t p r o c e s v a n e e n t w e e d e t a a l r i c h t e n o p h e t l u i s t e r e n e n s p r e k e n e n i n t w e e d e v e r w e r v e n 2 v e r o n d e r s t e l i k d a t i n s t a n t i e o p s c h r i j v e n e n l e z e n i n h e t n e d e r l a n d s a h e t t w e e d e t a a l v e r w e r v i n g s p r o c e s e e n l a n g d u m o n d e l i n g e t a a l v a a r d i g h e i d k o m t d e s o c i a l e r e d r i g p r o c e s i s w a a r i n f o u t e n n o o d z a k e l i j k e r w i j s z a a m h e i d v a n d e l e e r l i n g t e n g o e d e h o e j e m o e t g e m a a k t w o r d e n d e z e f o u t e n m a r k e r e n h e t s t a l e r e n v r a g e n t e s t e l l e n h o e j e i e m a n d w a a r d i u m w a a r i n d e t w e e d e t a a l l e e r d e r z i c h b e v i n d t s c h u w t h o e j e c o n t a c t l e g t m e t a n d e r e n e t c b e d e m a n i e r w a a r o p a n d e r s t a l i g e n n e d e r l a n d s k u n n e n l e z e n

in het nederlands vereist een juist leren overeenkomsten vertoont met de manier begrip van nederlandse klanken kunnen schrijf waarop nederlandse kinderen dit doen ven een goede motoriek er moet dus taalmaat c de invloed van de moedertaal afhangt van leef riaal zijn dat veel luister en spreekoefeningen be tijd en hiermee samenhangend de moeder vat auditieve en visuele discriminatie oefeningen taalontwikkeling en van het contact met neder c de lessen dienen rekening te houden met spe landers cifieke problemen die worden veroorzaakt door d de ongestuurde taalverwerving die buiten en de moedertaal van de leerling interferentie 10 voornamelijk op heigebied van uitspraak en in to bij leerstofordening de doorslag dient te geven natie of bij spelling dat van frequentie of dat van moeilijkheidsgraad dit betekent technische spreekoefeningen of de wak formuleert zijn standpunt als volgt voorlezen en of zingen en aanwijzingen van we zijn van mening dat het frequentie criterium schrijfinterferenties er dient materiaal te zijn de doorslag moet geven bij het aanbieden van de voor de verschillende taalgroepen leerstof bij het oefenen van de leerstof spelen d wie leerstof opstelt dient rekening te houden echter andere criteria ons inziens een grotere rol metgegevens van tweede taalverwerving zoals moeilijkheidsgraad en algemeenheid een ordening van frequent naar minder fre maar zowel bij het aanbieden als bij het aanleren quent komt voort uit de keuze van taalge van leerstof zullen ons inziens nooit en te nim bruiksituaties dit betekent dat begrippen mer twee varianten van een verschijnsel tegelij die voor een bepaalde doelgroep vanzelfspre kertijd geïntroduceerd mogen worden ta ken uiteraard in de leerstof hun weerklank p 3 moeten vinden ze kunnen aangeboden wor e de lessen dienen aan te sluiten bij de culturele den ondanks de vermeende grammaticale achtergrond en het ontwikkelingsniveau van an moeilijkheid bijvoorbeeld voor kinderen van derstaligen qua cognitieve ontwikkeling qua een schoolleeftijd is het woord kinderen ge leeftijd meengood dit betekent echter nog niet dat er is verschil in cognitieve ontwikkeling tussen de meervoudsuitgang eren in het begin geoe een zesjarige en een twaalfjarige de ervaringen fend moet worden van een herdersjongen zijn anders dan van een een ordening van makkelijk naar moeilijk stadsjongen of meisje bovendien is er verschil in het zal duidelijk zijn dat eerst een ordening leerstijl een leerling van 12 heeft misschien eer van zinnen in tegenwoordige tijd verleden der behoefte aan taal informatie dan een kind tijd toekomstige tijd en daarna een splitsing van 7 sommige oefeningen slaan eerder aan bij in de verleden tijd hij iep o v t hij heeft achtjarigen dan bij vierjarigen ook de mate van gelopen v t t zinvoller is dan een ordening concentratie en belangstellingssfeer verschilt per die begint met de verleden tijd hetzelfde leeftijd dus geen kleutermateriaal voor anders geldt voor complexe zinnen het aanbieden taligen van 15 jaar van stof in enkelvoudige zinnen gaat vooraf f de lessen en het materiaal dienen aan te slui aan het aanbieden van stof in complexe zin ten bij de ervaringswereld van de anderstaligen nen voorbeeld waar ga je werken is een leerling in nederland voudiger van constructie dan wat ben je van dit moet tot uiting komen in thema en illustra plan te gaan doen wanneer je je school hebt ties afgemaakt g de lessen en her materiaal dienen de integratie een ordening van algemeen naar specifiek van anderstalige leerlingen en nederlandse leerlin juist op basis van de verwervingsstrategien is gen te stimuleren door wed-

erzijds begrip respect het zinvol om eerst de algemene verschijnselen en waardering voor elkaars cultuur en begrippen aan te bieden en aan te leren en de houding van de leerkracht is hierbij zeer be pas daarna de meer specifieke verschijnselen langrijk gelet op de verschillende taalbeheer bijvoorbeeld van de reeks woorden groot singsniveaus van anderstalige leerlingen in het on lang dik breed versus klein kort dun derwijs dient er taalmateriaal te zijn dat als volgt smal is de tegenstelling groot klein het is samengesteld meest algemeen de tegenstelling smal breed 1 lessen in dialoogvorm die functie en betekenis is meer genuanceerd een reeks tijdwoorden van taal duidelijk maken in een voor andersta zoals bijvoorbeeld gisteren vandaag morgen is ligen duidelijke situatie veel algemener dan de tijdwoorden daarnet 2 spreek en luisteroefeningen nu straks dadelijk 3 lees en schrijfvoorwaarden bij vormaspecten zijn er algemene regels en 4 technische uitspraak oefeningen aanleren van uitzonderingen bijvoorbeeld bij meervouds nederlandse klanken uitgangen s tafels en en stoelen is alge 5 technisch en begrijpend lezen mener dan de uitgang eren eieren 6 woordenschat uitbreiding het is altijd moeilijk te beslissen welk criterium 7 opbouw in moeilijkheidsgraad van grammatica 11 cale verschijnselen schreven en enkele methodes die gebruikt wor 8 tekst en illustraties met een integratief karakter den bij het lesgeven aan volwassenen 6 ter de beschreven methodes voor het kleuteronder 9 differentiatie en verwerkingsstof wijs zijn nederlands spelenderwijs hetpraatpro 10 evaluatie en notatie gramma utrecht en werkplan taalverwerving bui een leerkracht die in staat is om het nederlands tenlandse kleuters taaivaardigheidsniveau van de leerling regelmatig de beschreven methodes voor het lager onderwijs vast te stellen 4 weet welk materiaal hij zij nodig zijn ali uit turkije clo werkboekjes doe jij heeft om het taalverwervingsproces van de leer mee kwartetten mustafa nederlands voor an ling te sturen en om te voorkomen dat een leer derstaligen mulder nederlands voor anderstaling ling boven of onder zijn haar niveau werkt t 5 gen evenhuis nou jij werkbladen nou jij tenslotte dient een leerkracht zich naast het vast woudstra werkboekjes nou jij werkgroep stellen van beginsituatie en doelen rekenschap te dordrecht rob en llva geven van een aantal didactische aspecten van de beschreven methodes voor het voortgezet on een taalmethode taalmateriaal zoals ten aanzien derwijs en werkende jongeren zijn de cirkel en van nou in het nederlands nederlands voor anders taligen in het vo deel 1 en 11 selectie van leerervaring en leerstof van bestaande methodes voor volwassenen zijn hoe is de methode opgebouwd beschreven lesmateriaal voor analfabete vrou welke uitgangspunten liggen hieraan ten grond wen spreekt u al nederlands deel 1 en deel 1 1 slag zie noot 7 voor de volledige titelbeschrijving hoe zit een les in elkaar in figuur 1 laat ik zien welke onderdelen in be biedt de methode aangrijpingspunten voor staand materiaal reeds verwerkt zijn hieruit kan leerlingen voor uiteenlopend niveau de leerkracht afleiden welke lesonderdelen een beroep doen op eigen creativiteitszin en voor wel toepassing werkwijze van de methode ke onderdelen bestaand taalmateriaal kan worden is het materiaal voor de extra leerkracht of kan gebruikt de klasseleerkracht het ook in de nederlandse klas gebruiken in taalmethodes voor anderstaligen is het mate is het verwerkingsmateriaal zo helder dat de leer riaal uitgebreid beschreven toch wil ik naar aan ling met enige instructie er zelfstandig mee kan leiding van figuur

1 de volgende opmerkingen werken maken is het alleen voor anderstalige leerlingen geschikt 1 lessen in dialoogvorm of ook voor groepjes met nederlandse kinderen doe jij mee is speciaal geschreven voor frans talige kinderen in belgie het is bovendien niet evaluatie meer verkrijgbaar resteren dus alleen de methode bestaat de mogelijkheid tot evaluatie in de methoden en nou in het nederlands en de methode en kan het resultaat teruggekoppeld worden voor volwassenen dan naar de lespraktijk 2 spreek en luisteroefening en is er een notatiesysteem voor de vorderingen van de samenhang tussen natuurlijk functioneel de leerlingen taalgebruik en spreek en luisteroefeningen is heel duidelijk te zien de methodes die posi informatie is nu nodig over bestaand taalmateriaal uit de bus komen bij 1 doen dat ook bij riaal om een goede keuze te kunnen doen 2 3 lees en schrijfvoorwaarden 3 in forma tie over bestaand taalmateriaal opmerkelijk is dat geen enkele methode voor het lager onderwijs aan lees en schrijfvoor er is reeds het een en ander ontwikkeld voor an waarden doet men is aangewezen op mate derstalige leerlingen in het kleuter lager en riaal voor volwassenen of op kleutermateriaal voortgezet onderwijs en voor volwassenen de 4 technische uitspraakoefening en werkgroep anderstalige kinderen wak heeft doe jij mee is alleen geschikt voor frans talige de meest gebruikte methodes in het onderwijs be kinderen in en nou in het nederlands en in 12 nederlands spelonderwijs 1 1 1 1 1 1 1 y praatprogramma utrecht 7 i 1 f werkplan taalverwerving i i i 1 1 1 1 ali uit turkije i 1 1 1 cio boekjes i i 1 1 doe jij mee 1 i i kwartetten i i i 1 m ustafa i i i 1 1 o nederlands voor anderstaligen dm i 1 i j nederlands voor anderstaligen le i i 1 i 1 nou jij i i 1 i 1 nou jij werk bladen i i 1 f nou jij werkboekjes i i i i rob en ilva i i i f 1 1 de cirkel i i i i en nou in het nederlands 1 1 i i 1 o nederlands voor anderstaligen 1 i i 1 i 1 1 i 1 nederlands voor anderstaligen 11 1 1 1 1 1 1 i i i z lesmateriaal analfabete vrouwen i i i c y spreekt u al nederlands 1 1 i spreekt u al nederlands 11 1 i d c a a c m m m rn aai c rn r n t c w c m co 0 o o o p 3 y c r q r 0 q 0 0 p n f0 e n 4 y 0 y c h l y l y h c c y y o 0 0 o d c 2 y 0 n l l 0 0 y vim 3 n i z o cd aai ti rn a n c 7 tc co n 00 m jsr spreekt u al nederlands deel 1 en 11 worden 10 evaluatie en notatie uitspraakoefeningen voor turken en marokka evaluatie en notatie krijgen nauwelijks aan nen gegeven nederlands voor anderstaligen in dacht behalve dan in de methodes voor het voortgezet onderwijs heeft een apart uit voortgezet onderwijs en voor volwassenen spraakcahier maar de oefeningen zijn niet geïntegreerd in de lessen wel bevat deze methode in taalmethodes voor anderstaligen worden de de een overzicht van uitspraakmoeilijkheden verschillende aspecten uitgebreider besproken voor spaans turks marokkaans engels joe maar zelfs een globaal overzicht als figuur 1 laat goslavisch portugees en chinees sprekenden zien dat het met het bestaand materiaal voor an rob en ilva bevat uitspraakaanwijzingen voor derstaligen zeer treurig gesteld is het kiezen van creoolse surinamers taalmateriaal wordt niet alleen door bovenge 5 technisch lezen noemde aspecten bepaald bij het aanschaffen 6 woordenschatuitbreiding van materiaal spelen de volgende kenmerken zoals al uit 3 was af te leiden vooronderstellen mijns inziens ook een rol de meeste methodes dat de leerlingen kunnen 1 wat zijn de bestelmogelijkheden verkrijgbaar lezen en schrijven in het nederlands dit verheid klaart ook dat impliciet alle methodes aan 2 hoe ziet het materiaal eruit losbladig stencil woordenschatuit-

breiding doen alleen de me of in boekvorm thode spreekt u al nederlands geeft van een 3 is het materiaal gekleurd aantrekkelijk mate aantal woorden de turkse of arabische verta riaal zal de motivatie van de leerling en de ling dit houdt in dat de lesnemer of lesgever leerkracht bevorderen turks of arabisch moet kunnen lezen 4 bevat het materiaal een docentenboek uitge de methodes voor het basisonderwijs blijven breide handleiding steken in het aanleren van concrete aanwijsba 5 bevat het materiaal verwerkingsstof re dingen stoel tafel kast de methodes 6 bevat het materiaal een verantwoording van voor het voortgezet onderwijs en volwassenen de auteur gaan meer uit van de talige omgeving van de 7 wat is de prijs van het materiaal zeer belang leerlingen lesnemers en verwerken functionele rijk in verband met het door de overheid be taalaspecten in de lessen schikbaar gestelde anderstaligen krediet er bestaat nog geen methode die gericht is op vaktaal in figuur 2 licht ik de punten 1 tot en met 6 toe 7 opbouw in moeilijkheidsgraad voor de methodes die in taalmethodes vooran een opbouw in moeilijkheidsgraad waarbij derstaligen beschreven zijn punt 7 laat ik achter rekening is gehouden met taalverwerving van wege in verband met snelle prijsstijgingen zie de doelgroep is lesmateriaal analfabete vrou hiervoor overigens ta wen relatief beter zijn de methodes die aan geduid z ijn met plus min omdat deze veel het al eerder geschetste beeld wordt steeds som meer stadia van taalverwerving omvatten berder 8 tekst en illustratie s 1 verkrijgbaarhei d weinig methodes houden rekening met de het meeste materiaal is ontwikkeld door en doelgroep soms is het enige buitenlandse aan thousiaste vrijwilligers waardoor de oplage een methode de naam zoals mustafa meestal beperkt is hiermee hangt de uiterlijke meestal ademen de methodes een hollandse vorm nauw samen punt 2 en 3 dat de taal een middle class sfeer de tekeningen zijn vaak methodes voor anderstaligen kleurloos zijn onduidelijk cio boekjes en houden geen re leid je af uit 3 kening met verschil in perceptuele ontwikke 4 handleiding voor docente n ling van buitenlandse kinderen of met hun 5 verwerkingsmateriaal en oefenboe k culturele achtergrond staan er achter beide een plusje dan is het ge 9 differentiatie en verwerkingssto f schikt voor zowel de leerkracht als de leerling bijna elke methode veronderstelt een homo de combinatie 4 negatief en 5 positief toont gene groep leerlingen aan dat het meeste materiaal uit verwerkings stof bestaat 14 nederlands spelenderwijs 1 co 1 4 4 y praatprogramma utrecht 1 v1 1 4 1 werkplan taalverwerving i n 1 i ali uit turkije 1 1 1 1 cio boekjes 1 n i 1 4 doe jij mee i kwartetten i i m ustafa i i i 1 nederlands voor anderstaligen dm 4 i i i 1 o nederlands voor anderstaligen le i i i 4 1 nou jij m i nou jij werkbladen 1 1 1 4 1 nou jij werkboekjes 1 1 1 rob en i iva 4 i 1 de cirkel i n 1 1 1 en nou in het nederlands 4 i 1 4 1 nederlands voor anderstaligen 1 0 i 4 4 nederlands voor anderstaligen ii co lesmateriaal voor analfabete vrouwen i ln i i spreek u al nederlands 1 m i spreek u al nederlands ii i 4 4 n r u m o y e 0 y y i m 0 0 47 c co c co co i l w d y t 0 0 ecm a g1 n 3 co n 3 o o 3 y c cd cd co cc c d 6 verantwoording van de auteu r tuatie toont aan dat in het algemeen de situatie de noodzaak van een verantwoording wordt verre van rooskleurig is de leerkracht is in veel niet vaak gevoeld gevallen aangewezen op eigen creativiteitszin zonder evenwel precies op de hoogte te zijn hoe conclusies hij zij de lessen moet opzetten alhoewel er sprake is van enige kentering ten het nederlandse taalbeheersings-

niveau van de goede zoals het verschijnen van redelijke metho anderstalige leerling vormt samen met de gestelde des voor volwassenen en het voortgezet onderdoelen het kader waarbinnen de speciale lessen wijs en boeken over het lesgeven ontbreekt het nederlands plaats vinden een leergang taalme leerkrachten in het kleuter en basisonderwijs thode of taalmateriaal kan hierbij een hulpmiddel vooral aan een goede scholing en gevarieerd hulp zijn overzicht van de bestaande leer-middelensi materiaal noten werkplan taalverwerving voor buitenlanders j bakker e a abc amsterdam 197 7 1 de we r kgroep anderstalige k i nderen wak van het ali uit turkije m brave e a sac utrecht z j advies en begele idings centrum van het onderw ijs cio boekjes th de jong e a cio den bosc h abc te amste r dam bestaat u i t j coenen co rdi doe je mee w a j godschalx e a d id i er nederland nator i be r let i koenrades e kramer m bv amsterdam 197 3 l i ttooy m masee j noo i j r rouvro i je i sixma kwartetten werkgroep onderw ijs anderstaligen e verschure m wijnen crijns sad rotterdam z j taalmethodes voor anderstaligen werd uitgegeven mustafa l j woudstra abc amsterdam z j door het contactorgaan voor het onderwijs cio nederlands voor anderstaligen d mulder heut i nk postbus 482 den bosch bestelnummer 10 124 rijssen z j 2 z i e voor nederlandstalige l i teratur over tweede nederlands voor anderstal igen l evenhuis heutink taa lverwerv i ng het gel i jknam i ge artikel van m hoef r i j ssen 1 9 7 9 n a g e l in r appel e a taalproblemen van buitenland nou jij g berlijn e a muusses purmerend 1974 se kinde ren en hun ouders coutinho mu i derberg werkbladen nou jij l j woudstra abc amsterdam 1980 of d e rub ri ek nederlands als tweede taal i n het 19 7 6 vademecum anderstal igen cio den bosch werkboekjes nou jij werkgroep schoolbegeleiding 3 elk van deze tien onderdelen kan verder u i tgebreed dordrech t wo rd e n van een beg i nniveau tot een vergevorderd ni rob en ilva m ale r s e a abc amsterdam 1976 vea u i n beheers i ng van het nederlands de cirkel th de jongh n jager floor evers 4 zi e voor prak-tische aanwijzingen voor n iveaubepa e i n dhove n 19 7 9 l i ng de rubr i ek nederlands als tweede taal i n vade en nou in het nederlands g baelde e a lovwj mecum anderstaligen coenen moed foutenanalyse u trecht 1 97 9 en het tweede taalonderw ijs den bosch nederlands voo r anderstaligen in h e t vo deel 1 en 11 5 zie voor lesaanwijzingen aan beginners gevorderden h van egmond wolters noordhoff gron i ngen en analfab e ten de gel i jknam i g e hoofdstukken u i t 19 78 1 9 7 9 lesgeven waarom hoe en waarmee werkboek voor lesmateriaal voor analfabete vrouwen h van vlaan het l esge ven aan bu i tenlandse arbeiders bu i tenlandse deren e a nbc u trech t 1 9 79 vrouw e n e n bui te nlandse jonger en w coumou e a spreekt u al nederlands w coumou p jan sen u i tgave nede rlands centrum voor bu itenlanders te nbc utrech t 1 979 u trecht 198 0 voor een opbouw i n moe i lijkhei dsg r aad staan aan zie voor adressen en bestelmogelijkheden taalmethodes wij zi ng en in handle idi ng voo r het lesgeven aan bui anderstaligen tenlandse vrouwen publ i kat i e van het inst i tuut voor alg e mene taalwetenschap amster-dam voorlopig afkortingen uitverkocht sac school advies centru m 6 z ie voor een overz i cht van mater i aal voor volwasse cio contactorgaan voor innovatie van het onder nen coumou e a inventarisatie van lesmateriaal ne wij s derlands als vreemde taal voor volwassen buitenlan sad school advies dienst ders ncb utrecht 1976 abc advies en begeleidings centrum voor het on 7 nederlands spelenderwijs

angad e a zw i jsen til derwij s burg 197 9 ncb nederlands centrum voor buitenlan-
ders praatprogramma utrecht j van de akker e a sac lovwj landelijk overlegorgaan
voor werkende jon u trech t 1 97 6 geren 16
